

Suomen EU -jäsenyyden ja ETA-sopimuksen taloudellisista vaikutuksista

VELI KARHU, ARI KARPPINEN ja JUSSI SAIKKONEN

Euroopan integroitumiskehitys on monitasoinen prosessi, jonka taloudellisten vaikutusten analysointia pidetään tutkimuksellisesti haastavana tehtävänä.* Niinpä integraatiovaikutuksia on empiirisesti arvioitu monin tavoin. Pääosin tutkimukset ovat tarkastelleet EU:n sisämarkkinaohjelman ('1992' -ohjelma) taloudellisia vaikutuksia - ennen muuta hyödykevirtojen näkökulmasta. Näistä *Emersonin et al.* (1988) tutkimuksessa on käytetty samanlaista lähestymistapaa kuin käsillä olevassa tutkimuksessa: integraatiovaikutuksia on arvioitu simuloimalla ekonometristä makromallia, jossa toimialoittaiset integraatioimpulssit on laskettu mikroperusteisesti. Vaikutusarviot on saatu simuloimalla

valtiovarainministeriön kansantalousosaston kehittämää ja ylläpitämää keskipitkän aikavälin ekonometristä makromallia (KESSU IV).

Parin viime vuoden aikana on ilmestynyt runsaasti myös tutkimuksia, joissa tarkastellaan Suomen taloutta tai jotakin sen osa-alueita EU -integraation valossa. Kokonaisvaltaisimmista (ei-sektori/-toimialaspesifisistä) tutkimuksista voidaan mainita ainakin seuraavat: *Lahti* (1990), *Kajaste* (1992), *VATT* (1992), *Alho et al.* (1992), *Karhu et al.* (1992), *Alho ja Widgren* (1993), (1994). Näistä Lahti on tarkastellut Suomen ETA -sopimuksen taloudellisia vaikutuksia Suomen Pankin neljännesvuosimallilla (QMED) ja VATT:n tutkimuksessa simuloidaan Suomen EY -jäsenyyden kansantaloudellisia vaikutuksia KESSU IV -mallin avulla.

Tässä tarkasteltava tutkimus poikkeaa neljässä keskeisessä kohdassa VATT:n (1992) tutkimuksesta:

(1) *Lisäinformaation hyödyntäminen.* Keskeisin lisäinformaatio sisältyy yleiseen talouskehitykseen vuosien 1992 ja 1993 aikana, Maastrichtin sopimuksen mukaiseen Euroopan unionin kehitykseen ja osittain myös Suomen neuvottelutulokseen EU -jäsenyydestämme.

(2) *ETA-sopimuksen "endogenisointi".* Suomen EU -jäsenyysratkaisun että myöskin

* Artikkelin perustuu Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitoksella julkaistuun allekirjoittaneiden tekemään tutkimukseen "EU vai ETA? Tutkimus Suomen EU-jäsenyyden ja ETA-sopimuksen taloudellisista vaikutuksista" (Julkaisu No 94/1994). Esitämme parhaat kiitokset tutkimusprojektimme toteuttamiseen vaikuttaneille tahoille: Tampereen yliopiston kansantaloustieteen laitokselle ja Jyväskylän yliopiston taloustieteen laitokselle ja erityisesti Suomen Akatemialle, joka on toiminut projektin rahoittajana sekä valtiovarainministeriön kansantalousosastolle, joka on luovuttanut tutkimusta varten käyttöömmme KESSU IV-mallin ja sen hallintaohjelmiston.

ETA -ratkaisun taloudelliset vaikutukset arvioidaan endogeenisesti määräytyvinä KESSU IV -mallista, eikä ETA -ratkaisua näin ollen oleteta ennalta tunnetuksi. Tästä saadaan eräs tärkeä implikaatio: tutkimuksessa voidaan arvioida myös sellaista ETA -ratkaisua, jossa Suomi aktiivisesti pyrkii sopeutumaan EU -päätösten suuntaan².

(3) *Integraatioimpulsivariointi*. Tässä arvioidaan Suomen kohtaamia erilaisia integraatioimpulsseja - joksi tutkimuksessa kutsutaan eksogeenisiä malliin asetettuja integraatioshokkeja - eri impulssilähteistä käsin esittäen epävarmuutta sisältävät impulssit minimi- ja maksimiarvioiden avulla. Kysessä on siis skenaariotekniikan sovellutus, jolloin tyypillisten "piste-estimaattien" sijasta voidaan esittää integraatoratkaisujemme taloudellisten vaikutusten skenaarioavaruus.

(4) *Talouden sisäisen sopeutumiskyvyn variointi*. Tässä tutkimuksessa on erikseen tarkasteltu kunkin integraatiovaihtoehdon yhteydessä taloutemme sisäisen sopeutumiskyvyn merkitystä integraatiosta seuraavien taloudel-

listen vaikutusten kannalta. Sisäisellä sopeutumiskyvyllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yksinkertaisesti nimellispalkkojen joustamista kuluttajahintojen ja työttömyyden muutosten suhteen.³

Makromalleilla lasketut integraatiovaikutusarviot eivät luonnollisestikaan ole täysin kiistattomia. Ensiksikin kaikkia integraatioimpulsseja ei voida niiden kvantifioinnin mahdottomuuden vuoksi huomioda. Näitä impulsseja on käsitelty tämän artikkelin lopussa. Toiseksi vaikka impulssien mittaaminen jollakin tapaa onnistuu, niin niitä on vaikea luotettavasti mitata. Lisäksi makromallit yleensäkin eivät kykene kuvaamaan kovin hyvin talouden toimintaa tilanteissa, joissa toimintaympäristö muuttuu merkittävästi - kuten nyt integraatoratkaisujemme yhteydessä. (ns. Lucas -kritiikki).

1 Lähtökohtaolettamukset

Artikkelissa molemmat integraatoratkaisumme (EU ja ETA) on jaettu kahteen erilliseen simulointiasetelmaan. ETA -simulointiasetelmia ovat ensiksikin ETA, ilman EU -päätöksiin sopeuttavia toimia ja toiseksi ETA, jossa omaehtoisesti sopeutetaan Suomen taloutta EU:n kehityksen suuntaan. Sopeutuva ETA -ratkaisu merkitsee tässä yhteydessä valmisteverojen omaehtoista harmonisointia (ilman maatalouteen liittyviä veroja) ja/tai EU:n korkopolitiikkaa seurailevan rahapolitiikan omaehtoista harjoittamista Suomessa. EU -simulointiasetelmia ovat ensiksikin EU -jäsenyys, ilman raha- ja talousliiton (EMU:n) kolmannen vaiheen toteutumista

² Suomen Akatemian johtaja, professori Antti Tanskanen on esittänyt Jyväskylän yliopiston avajaisissa jo 5.9. 1991, että "Euroopan yhteisön jäsenyyttä esitetään taloudellisen pakon sanelemana välttämättömyytenä, jonka ainoana vaihtoehtona olisi Suomen umpioituminen, ehkä tukehtumiseen asti". Tanskanen edelleen jatkaa "Suurtuotannon etujen ja piiloprotektionismin välttämisen vuoksi yhtenäisten tuotestandardien omaksuminen on kannattavaa, mutta siihen ei kovin syvällistä kansainvälistä sitoutumista tarvita." (*Tanskanen* 1991, 2). Professori Pertti Haaparanta lisäksi kirjoittaa kansantaloudellisessa aikakauskirjassa 1992 kommentoidessaan Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen (*VATT* 1992) laatimaa taustaselvitystä Hallituksen EY -jäsenyyselontekoon: "Implisiittisenä oletuksena koko suomalaisessa keskustelussa on ollut, että EY:n ulkopuolelle ei missään nimessä jäädä ja että jos jäädään, niin sitten seisotaan tumput suorina Euroopan uuden Albanian rajalla." (*Haaparanta* 1992, 73-74).

³ Molemmat integraatoratkaisut, mutta erityisesti EU -jäsenyysratkaisu, tuovat mukanaan uuden haasteen kansantaloudellemme. Erilaisten taloutemme kohdistuvien ulkoisten shokkien (esimerkiksi vaihtosuhte- ja vientikysyntäshokit) haittavaikutusten pienentämiseksi taloutemme sisäisen sopeutumiskyvyn merkitys kasvaa samalla, kun perinteisen kansallisen talouspolitiikan liikkumavara kapenee.

Taulukko 1 Integraatioimpulssien kvantifiointi

Impulssilähde	muuttujat	kvantifiointi, % ⁴			
		ETA	SOP.ETA ⁵	EU	EMU
1 Rajakontrollin väheneminen	tuontihinnat	-1.0	-1.0	-1.4	-1.4
	vientihinnat	-0.8	-1.0	-1.2	-1.2
2 Julkisten hankintojen kilpailuttaminen	tuottajahinnat				
	-talonrakennus	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2
	-muu rakennus	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
	-kulkuneuv.valm.	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
			min max	min max	
3 Valmisteveroharmonisointi	veroasteet	-			
	-alkoholivero		-40	-40 -85	-40 -85
	-makeisvero		-100	-100 -100	-100 -100
	-ravintoainevero		-	-100 -100	-100 -100
	-sokerivero		-	-100 -100	-100 -100
	-sähkövero		-100	-100 -100	-100 -100
	-maatalousverot		-	-100 -100	-100 -100
	-arpajaisvero		-100	-100 -100	-100 -100
	-vakuutusmaksuvero		-100	-100 -100	-100 -100
4 Maatalouden ja elintarviketeollisuuden avautuminen kilpailulle	maatalouden tuottajahinnat	-	-	-25 -45	-25 -45
	maatalouden tuontanto	-	-	-10 -40	-10 -40
	-vienti	-	-	-95 -95	-95 -95
	maatalouden budjetituet	-	-		
	-valmisteverotuki			-100 -100	-100 -100
	-voin vientituki			-100 -100	-100 -100
	-muu elintarviketuki			-100 -100	-100 -100
	elintarviketeoll. ulkomaankauppahinnat	-	-	-0.6	-0.6

⁴ Osa integraatioimpulsseista (2,6,8 ja 4:sta maatal.tuontanto ja vienti) on kanavoitu malliin pidempiaikaisina muutoksina, 5-vuotta.

⁵ Sopetuvan ETA:n skenaariot on simuloitu erikseen valmisteveroharmonisoinnin, rahapolitiikan ja näiden kombinaatioiden suhteen.

Impulssilähde	muuttujat	kvantifiointi, %							
		ETA		SOP.ETA		EU		EMU	
		min	max	min	max	min	max	min	max
5 Suorat budjettimaksut	maksut EU:lle	340	mmk	340	mmk	3.8	mrmdmk	3.8	mrmdmk
6 Kilpailun tehokkuus -EU:ssa mukana maatalous ja elintarviketeollisuus	tuottajahinnat								
	-avoin sektori	-0.5		-0.5		-0.5		-0.5	
	-suljettu sektori	-1.0		-1.0		-1.0		-1.0	
7 Kilpailun hintakorjennusimpulssi	tuottajahinnat								
	-kauppa	-5	-15	-5	-15	-5	-15	-5	-15
	-hotelli- ja ravintola	-10	-20	-10	-20	-10	-20	-10	-20
	-yhteiskunn. ja hlökoht.palvelu	0	0	0	-5	0	-5	0	-5
8 Skaalaetuiimpulssi -EU:ssa mukana maatalous ja elintarviketeollisuus	tuottajahinnat -avoin sektori	-1.5		-1.5		-1.5		-1.5	
9 Pääomamarkkinoiden toiminnan tehostaminen tai rahapolitiikka	markkinakorko (%-yksikköä)	-		0	-2	-		0	2

Suomen osalta ja toiseksi EU -jäsenyys siten, että EMU:n III -vaihe toteutuu vuoden 1999 alusta lähtien.

Integraatioimpulssit

Integraatioimpulsseilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan ETA -sopimuksesta tai EU -jäsenyydestä syntyviä välittömiä ja osin myös välillisiä, markkinoiden kautta syntyviä

vaikutuksia talouteemme.

Koska integraatioimpulssien kvantitatiivinen arvioiminen sisältää epävarmuutta ja toiseksi koska jotkin talouden kehitysurat ovat sensitiivisiä valitun kvantifioinnin suhteen, niin tässä tutkimuksessa käytetään skenaariomenetelmää. Tämä merkitsee sitä, että edellisen kaltaisille impulsseille on esitetty minimi ja maksimi arvio erikseen.

Taulukossa 1 on koottu yhteen tutkimukses-

sa käytetyt integraatioimpulssit. Impulssien kvantifiointiperusteena ovat pääasiassa aiemmat vastaavat arviot. Keskeisenä kvantifioinnin lähteenä liittyen koko EU -aluetta koskeviin impulsseihin on käytetty *Emerson et al.* (1988) simulointitutkimusta. Myöskin impulssien jaottelu välittömiin ja markkinaimpulsseihin perustuu em. tutkimukseen⁶. Pelkästään Suomea koskevat impulssiarviot perustuvat osin aiempiin suomalaisiin tutkimuksiin (mm. *VATT* 1992, *Alho et al.* 1992) ja osin tätä tutkimusta varten suoritettuihin laskelmiin. Laskelmat on tehty kahdella vaihtoehdoisella palkkahypoteesilla: jäykällä ja joustavilla palkoilla. Molemmissa tapauksissa reaali-palkat kasvavat pitkällä tähtäimellä samaa tahtia työn tuottavuuden kanssa. Lisäksi joustavat pakat merkitsevät lyhyellä tähtäimellä nimellispalkkojen sopeutumista kuluttajien ja työttömyyden muutoksiin (*Hetemäki ja Koski* 1992, 23-28).

Sopeutuva ETA -vaihtoehto

Aiemmissä vastaavissa suomalaisissa EU -jäsenyyksianalyseissa on tarkasteltu jäsenyyden ja ETA -sopimusratkaisun vaikutuseroja Suomen talouteen. Tällöin Suomen ETA -ratkaisu on asetettu perusvaihtoehdoksi, johon jäsenyyden tuomia lisävaikutuksia on verrattu. Tällaisessa tutkimusasetelmassa on a priori oletettu ETA -ratkaisun taloudelliset vaikutukset tunnetuiksi ja implisiittisesti on oletettu, että Suomi ETA -ratkaisussa toimii täysin passiivisesti.

Tässä tutkimuksessa omaehtoisilla EU -

⁶ Markkinaimpulsseista huomioidaan tässä tutkimuksessa kilpailu- ja skaala-impulssit. Periaatteessa tällaiset "endogeenisuonteiset" markkinaimpulssit tulisi huomioida simulointimallin rakennetta muuttamalla, mutta johtuen makromallien rajoittuneisuudesta huomioida tämän tyyppisiä käyttäytymismuutoksia (vrt. Lucas -kritiikki) ko. muutokset on pyritty huomioimaan pelkästään pidempiaikaisina eksogeenisina impulsseina toimialoittaisiin tuottajajohdintoihin.

päätöksiin sopeuttavilla toimenpiteillä ETA -ratkaisun yhteydessä tarkoitetaan pelkästään sellaisia vero- ja korkopoliittisia toimia, jotka tyydyttävät molemmat seuraavista ehdoista:

(1) Aktiivinen sopeuttava toimi on sellainen, joka vastaa korkeintaan EU -jäsenyyden minimi-impulssia tai mahdollisen raha- ja talousliiton (EMU) aikaansaamaa korkoimpulssia.

(2) Aktiivinen sopeuttava toimi on sellainen, joka on periaatteessa toteutettavissa ilman EU -jäsenyyttämme.⁷

Omaehtoisen maltillisen valmisteverojen harmonisoinnin tapauksessa ETA -impulsseihin on lisätty EU:n minimi-impulssit valmisteveroharmonisoinnin osalta lukuunottamatta maatalouteen liittyviä valmisteveroja (*taulukko I*). Omaehtoinen rahapoliittinen EU -impulsseja myötäilevä toimenpide on korkotason alentaminen EMU -impulssin mukaisesti, joka merkitsee nykyisten pitkien markkinakorkojen korkomarginaalin säilymistä tehokkaimmin toimivien EU -maiden ja Suomen välillä. Jo nykyisin kansainväliset pääomamarkkinat toimivat integroituneesti siten, että korkovaihtelut ovat hyvin pitkälti samansuuntaisia.

EMU -vaihtoehto

Tutkimuksessa on lisäksi simuloitu EU -jäsenyyden yhteydessä erikseen vaihtoehto, jossa Suomi on vuoden 1999 alusta lähtien mukana EMU:n kolmannessa vaiheessa. Tämän hetkiset EMU -kriteerit säätelevät kansallisen talouspoli-

⁷ Sen sijaan tässä yhteydessä ei haluta ottaa kantaa siihen, onko jokin tarkasteltava sopeuttamistoimi taloudellisessa mielessä haluttava ja toteutuuko se todellisuudessa ilman jäsenyyden aiheuttamaa ulkoista pakkoa ko. ajankohtana. Osa jäsenyysimpulsseista on selvästi sellaisia, jotka voidaan periaatteessa toteuttaa omaehtoisesti ilman EU -jäsenyyspäätöstä. Osa jäsenyysimpulsseista on puolestaan sellaisia, jotka voidaan saavuttaa ainoastaan liittymällä unionin jäseneksi.

tiikan harjoittamista koskien julkisen sektorin alijäämää ja velkaantuneisuutta, inflaatiota, pitkiä korkoja sekä omaehtoista valuuttakurssien muuttamista.

EMU:sta väitetään seuraavan lähinnä mikro-taloudellisia tehokkuushyötyjä ja makrotaloudellisia hyötyjä, mutta myöskin kustannuksia. Talousteoreettisella tasolla hyödyt ja kustannukset yhteisestä valuutasta ovat olleet tunnettuja jo optimivaluutta-aluetta koskevan teorian syntymisestä lähtien, mutta sen sijaan empiirisesti EMU:n nettohyödyn määrittäminen on vaikea tehtävä (esim. *Barrell ja Whitley* 1992).

Tutkimuksessa pelkistettiin EMU:n kolmannen vaiheen hyödyt hyvin karkeasti pääomamarkkinoiden tehostuneesta toiminnasta syntyväksi korkohyödyksi⁸. Korkojen laskuksi arvioitiin 2% yksikköä. Lisäksi EMU-simuloinnissa käytettiin EU-maksimi-impulsseja.

2 Tulokset

Tutkimuksen yleisenä johtopäätöksenä voidaan esittää, ettei Suomen EU-jäsenyyttä ja ETAsopimusta voida taloudellisten vaikutusten kannalta täysin yksiselitteisesti asettaa paremmuusjärjestykseen. Integraatiovaihtoehtojemme preferoituus yksittäisten kvantitatiivisten arvioiden perusteella on ehdollinen ainakin seuraavien tekijöiden suhteen:

(1) Paremmuusjärjestys riippuu siitä, minkä muuttujan suhteen ratkaisuja tarkastellaan. Esimerkiksi BKT:n ja työllisyyden muutosten suhteen preferenssijärjestys voi muuttua.

⁸ Samoin argumentein kuin sopeutuvan ETA:n tapauksessakin, myös EU:n jäsenenä voidaan harjoittaa EMU-maiden korkokehitystä seurailevaa rahapolitiikkaa, jolloin tässä tutkimuksessa EMU-vaihtoehdoksi nimitetty integraatioskenaario on periaatteessa toteutettavissa ilman sitoutumista EMU:n kolmanteen vaiheeseen. Tämän edellytyksenä ovat kuitenkin onnistuneet kansalliset talouspoliittiset toimenpiteet.

(2) Toteutuuko integraatoratkaisujemme maksimi- vai minimi-impulssit? Ts. vaikuttaako integraatoratkaisumme yritysten kilpailukäyt-täytymiseen (hinnoittelupäätöksiin) täysimääräisesti vai pelkästään osittain?

(3) Millainen on talouden sisäinen nimellispalkkajoustavuudella arvioitu sopeutumiskyky?

(4) Sopeutuva ETA - ja EMU -vaihtoehdot sisältävät lisäehtoja, joiden tulee tyydyttyä, jotta ne olisivat mahdollisia.

Kansantalouden kokonaishyöty

Kansantalouden kokonaishyötyä yksistään BKT:n kasvulla mitattaessa Suomen EU-jäsenyys, johon sisältyy EMU:n III -vaiheeseen siirtyminen, tuottaa todennäköisimmin merkittävimmän hyödyn vuoteen 2005 mennessä edellyttäen, että maksimi-integraatioimpulssit toteutuvat. Kuitenkin myös omaehtoisin kansallisin EU-päätöksiä myötäilevin toimenpitein ETA-ratkaisun yhteydessä voidaan saavuttaa lähes samaa suuruusluokkaa oleva BKT:n kasvu. Tätä kasvuvaiikutusta voidaan kuitenkin pitää epävarmempänä kuin edellistä, koska se edellyttää sopeuttavien toimien omaehtoista toteuttamista, eivätkä impulssit näin ollen ole, kuten muissa tapauksissa, "automaattisia" integraatioimpulsseja.

Arvioitaessa kansantaloutemme kokonaishyötyä BKT:n kasvulla ja pidettäessä kasvua haluttavana preferenssijärjestys integraatiovalintojemme suhteen molemmilla palkkahypoteeseilla maksimiskenaarion yhteydessä on seuraava:

$$(ETA)_{\max} < (EU)_{\max} < (SOP.ETA)_{\max} < (EMU)_{\max} \\ (5.4\%) \quad (8.3\%) \quad (9.0\%) \quad (9.9\%)$$

Luvut suluissa tarkoittavat kunkin skenaarion BKT-muutoksen maksimaalista arvoa vuonna 2005 suhteessa kontrolliuraan. Maksimaaliset arvot edellyttävät joustavien nimellispalkkojen sekä optimistisen hypoteesin mukaisten maksimaalisten integraatioimpulssien toteutu-

mista. Minimi-integraatioimpulssein joustavien nimellispalkkojen tapauksessa kasvuvaikutukset ovat ETA:ssa 4.0% ja EU:ssa 5.3% suhteessa kontrolliuraan.

Kaikkein pienimmillään ETA -ratkaisussa kokonaishyötyarvio jää 0.8 %:iin ja EU -jäsenyystapauksessakin vain 1.9 %:iin suhteessa kontrolliuraan edellyttäen, että jäykkien nimellispalkkojen tapauksessa minimi-integraatioimpulssit toteutuvat. Tällöin taloutemme sisäinen sopeutumiskyky on heikko ja integraatioimpulsien vaikutus talouteemme jää pieneksi.

Kansantalouden sopeutumispaineet: työllisyys

Pidettäessä työllisyyden kohentumista ensisijaisena integraatoratkaisuumme vaikuttavana tekijänä voitaisiin preferoida sopeutuvan ETA:n vaihtoehtoa nimellispalkkajoustohypoteesin tapauksessa:

$$(EU)_{\max} < (ETA)_{\max} < (EMU)_{\max} < (SOP.ETA)_{\max}$$

(73.000 hlö) (76.000 hlö) (97.000 hlö) (118.000 hlö)

Suluissa on esitetty skenaarioiden työllisyysvaikutusarvio vuonna 2005 verrattuna kontrolliuraan. Arvioiden edellytyksenä ovat siis nimellispalkkajoustavuus ja integraation maksimiimpulssien toteutuminen. On kuitenkin syytä tähdentää, että pidemmän aikavälin resurssien uudelleen allokoinen työllisyysvaikutuksia ei malliteknisistä syistä ole voitu kaikilta osin huomioida. Tällä on vaikutusta ennen muuta sopeutuvan ETA:n maatalouden ja elintarviketeollisuuden työllisyyskehitykseen.

Kaikkein heikoin työllisyysvaikutus saadaan nimellispalkkajäykkyyystapauksessa edellyttäen, että integraatoratkaisujen minimi-impulssit toteutuvat: ETA -sopimus- ja EU -jäsenyysratkaisu vähentävät työllisyyttä lähes saman verran (-15.000 henkilöä) vuoteen 2005 mennessä verrattuna kontrolliuraan. Negatiiviset

työttömyysvaikutukset kuitenkin pääsääntöisesti häviävät, mikäli integraation maksimi-impulssit toteutuvat tai taloutemme sisäinen sopeutumiskyky paranee nimellispalkkajoustavuuden kasvaessa.

Kansantalouden sopeutumispaineet: vaihtotase ja valtion rahoitusasema

EU - ja EMU -vaihtoehtoista jäykkien nimellispalkkojen tapauksessa seuraa maksimi-impulsseilla merkittävämät negatiiviset vaikutukset ulkoiseen tasapainoon (n. -30 mrd mk) -vaihtotaseen muutoksella mitattuna - kuin pelkän ETA -sopimuksen tapauksessa (-4 mrd mk). Huomattakoon, että EMU:n kolmannen vaiheen toteututtua vaihtotase rajoite taloudeksamme menettää merkityksensä⁹. Ulkoisen tasapainon ongelmat pääsääntöisesti häviävät vasta, kun talouden sisäinen sopeutumiskyky paranee, vaikkakin ETA -ratkaisussa jo minimi-integraatioimpulssien toteutuminen (palkkajäykkyyystapauksessakin) lähes poistaa ulkoisen tasapainon negatiiviset muutokset. Merkittävin vaihtotaseen ylijäämävaikutus (26 mrd mk) voidaan saavuttaa (sopeutuvan) ETA:n tapauksessa edellyttäen, että minimi-impulssit toteutuvat ja talouden sisäinen sopeutumiskyky on hyvä. Valtion rahoitusasema heikkenee molemmilla integraatioimpulsseilla jokaisessa integraatoratkaisussamme. Sopeutuva ETA -ratkaisu maksimi-impulssein nimellispalkkajäykkyyystapauksessa tuottaa suurimman rahoitusaliäämävaikutuksen (-18 - -22 mrd mk), mutta myöskin EU - ja EMU -ratkaisujen vastaavat alijäämävaikutukset ovat suuremmat kuin kymmenen miljardia markkaa. Valtionrahoitusasemavaikutukset EU-, EMU- ja sopeutuvan ETA:n ratkaisussa ovat suhteellisen

⁹ Itseasiassa EMU:n kolmannen vaiheen toteututtua jäsenvaltioiden kansalliset vaihtotaseet menettävät merkityksensä. Tässä yhteydessä kuitenkin EMU:n vaihtotase muuttujalla tarkoitetaan laskennallista (nykyisenkaltaista) vaihtotasetta.

Taulukko 2 *Integraatiovaikutuksia vuoteen 2005 mennessä (tasoero kontrolliuraan)*

	ETA		SOPE- TUVA ETA		SOP. ETA (vero)	
	ETA min	ETA- max	ETA- min	ETA- max	SOP. ETA (vero)	SOP. ETA (vero)
muuttuja	a)	b)	a)	b)	a)	b)
BKT, %	0.8	4.0	2.4	5.4	4.4	7.5
työlliset, 1000 hlö	-15	56	10	76	33	97
investoinnit, %	-0.8	3.8	0.6	5.0	1.8	6.1
vaihtotase, mrd mk	-1	26	-4	21	-13	11
valtion rahoitusasema, mrd mk	-6	-3	-5	-1	-22	-19
kulutus, %	2.0	1.4	4.6	4.3	9.6	9.2
kuluttajahinnat, %	-3.9	-10.2	-6.9	-12.8	-9.6	-15.1

a) = nimellispalkat jäykät, b) = nimellispalkat joustavat

Lähde: Karhu et al. (1994)

herkkiä integraatioimpulssien voimakkuudelle: minimi-impulssit merkitsevät käytännössä valtion rahoitusaliäämävaikutusten eliminointumista.

Valtion rahoitusasemavaikutuksiin on kuitenkin suhtauduttava osin varauksin, koska esimerkiksi arvonlisäveroperustan laajennusta ja mahdollisia arvonlisäverokantojen muutoksia ei ole huomioitu.

Kuluttajien asema

Kuluttajien asema - kotitalouksien kulutuksen määrällä mitattuna - on kontrolliuraa korkeammalla tasolla sekä palkkajoustavuus- että

palkkajäykkyshypoteesin vallitessa kaikissa integraatoratkaisuissamme. Maksimaalinen vaikutus edellyttäen, että integraation maksimi-impulssit toteutuvat, saadaan EMU -ratkaisulla, jolloin kulutusvolyymi on noin 14% kontrolliuraa korkeammalla tasolla riippumatta talouden sisäisestä sopeutumiskyvystä. Pelkkä ETA -ratkaisu (ilman sopeuttavia toimia) tuottaa vain marginaalisen positiivisen kulutuksen volyymivaikutuksen.

Kuluttajahinnat laskevat kaikissa integraatioskenaarioissa. Merkittävin kuluttajahintojen lasku saadaan EMU -skenaarioissa edellyttäen, että maksimi-impulssit ja palkkajoustavuus toteutuvat: -20% vuoteen 2005 mennessä.

Taulukko 2 *Intergraatiovaikutuksia vuoteen 2005 mennessä (tasoero kontrolliuraan)*

	SOPE- TUVA	ETA	EU		EMU			
	SOP. (vero +	ETA korko)	EU max		EU- max	EMU max		
	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)
muuttuja	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)
BKT, %	6.1	9.0	1.9	5.3	4.8	8.3	6.6	9.9
työlliset, 1000 hlö	58	118	-16	62	-1	73	25	97
investoinnit, %	6.5	10.7	-0.9	4.0	0.2	5.0	4.9	9.7
vaihtotase, mrd mk	-15	9	-20	8	-28	-3	-30	-4
valtion rahoitusasema, mrd mk	-18	-15	-5	-3	-15	-13	-10	-9
kulutus, %	10.7	10.2	5.4	4.9	13.0	12.7	14.2	13.8
kuluttajahinnat, %	-10.1	-15.7	-7.9	-14.0	-14.0	-19.5	-14.4	-19.9

a) = nimellispalkat jäykät, b) = nimellispalkat joustavat

Lähde: *Karhu et al.* (1994)

3 Lopuksi

Tutkimus osoittaa selvästi, kuinka sensitiivisiä integraatioarviot ovat tehtyjen lähtökohtaolettamusten suhteen. Tämän vuoksi kvantitatiivisia integraatioarvioita esitettäessä on muistettava, millä edellytyksin arviot voidaan saavuttaa.

Kaiken kaikkiaan tehdyn tutkimuksen valossa taloudelliset vaikutusarvioerot eivät välttämättä ole EU - ja ETA -sopimuksen välillä niin merkittävät, kuin mitä aiemmin VATT on esittänyt. Toisaalta tietyn edellytyksin EU-jäsenyytemme voi tämän tutkimuksen mukaan tuoda merkittävämmän BTK:n kasvun verrattuna ETA-sopimukseen, kuin mitä Alho et al. (1992) ovat esittäneet. Viimemainittu tutkimus

on tosin suoritettu toisenlaisin menetelmin kuin VATT (1992) ja tämä tutkimus. Molemmilla integraaatoratkaisuillamme on mahdollisuus saavuttaa merkittävät positiiviset hyödyt verrattuna tilanteeseen, jossa olisimme sisämarkkinaintegraation ulkopuolella. Kuitenkin ETA -sopimusratkaisun maksimaalisten integraatiovaikutusten edellytyksenä on omaehtoisten vero- ja korkotoimenpiteiden suorittaminen, joiden toteuttamishalukkuutta tässä tutkimuksessa ei ole tarkasteltu, joten maksimaalisia ETA -vaikutuksia voidaan pitää epävarmempina kuin EU -jäsenyyden "automaattisesti" aikaansaamia vastaavia vaikutuksia.

Suomen EU -jäsenyys EMU -vaihtoehdon kera tuottaa todennäköisimmin merkittävimmän BKT:n muutoksella mitatun kokonaishyödyn.

Positiivisten vaikutusten voimakkuus on huomattavasti merkittävämpi tilanteessa, jossa taloutemme sisäinen palkkajoustavuus on hyvä: BKT:n muutosarviot voimistuvat ja ennen kaikkea integraation työllisyys- sekä investointivaikutukset paranevat sekä pääsääntöisesti se myöskin helpottaa talouden mahdollisia sopeutumispaineita.

Tutkimustuloksia voidaan pyrkiä vertaamaan aiemmin esittelyihin Suomen EU -jäsenyysarvioihin. Alussa luetelluista simulointiasetelmallisista ja informaation lisääntymisestä johtuvista eroista johtuen erot VATT (1992) tutkimuksen ja tämän tutkimuksen välillä ovat luonnollisia, vaikkakaan samantyyppisen simulointiasetelman tapauksessa (taulukko 3) eivät erot ole kovinkaan merkittävät.¹⁰ Kuluttajahintojenalenemisarvion merkittävä erillaisuus selittynee pitkälti VATT:n tutkimuksen jälkeen realisoituneilla markan devalvoinnilla ja kellutuksella. Merkille pantavaa on myös ero työllisyysarviossa. Se selittynee pääasiassa tämän tutkimuksen ETA -minimi-impulssien aikaansaamasta positiivisesta työllisyyskehityksestä verrattuna VATT:n kontrolliuraan sisältyvään (ennalta tunnettuun) ETA -skenaarioon.

Selkeistä tietyin edellytyksin saaduista kvantitatiivisista integraatioarvioista huolimatta on syytä tähdentää muutamaa yleisempää varautusta laskelmien suhteen. Ensiksikin tässä artikkelissa on voitu huomioida kvantitatiivisesti ainoastaan osa integraatoratkaisujemme impulseista. Varsinkin EU -jäsenyysratkaisuun liittyy joitakin taloudellisilta vaikutuksiltaan ehkä keskeisiäkin impulsseja, joita ei ole voitu tarkastella tutkimuksessa käytetyn makromallin avulla. Suurelta osin tällaisten vaikutusten poisjättämisen syynä on niiden kvantifioimisongelmat.

¹⁰ Taulukossa 3 esitettävät kvantitatiiviset luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia siinäkään mielessä, että VATT raportoi arvionsa vuosien 1999-2002 keskiarvoina, kun tässä tutkimuksessa puolestaan vastaavat arviot ovat vuodelta 2005.

Edellä esitetyissä laskelmissa huomiotta ovat jääneet mm. arvonlisäverokannan mahdollinen harmonisointi EU:n suosittelman minimiverokannan tasolle, EU -jäsenyyden aiheuttama tulliliittovaikutus, integraatoratkaisujemme vaikutukset Suomeen ja Suomesta suuntautuviin suoriin sijoituksiin ja kansallisen talouspolitiikan liikkumavaran kapeneminen (erityisesti EMU:ssa). Näiden muutosten vaikutusarvioita on tarkasteltu lähemmin artikkelin perustana olevan tutkimuksen liitteessä (Karhu et al. 1994, liite 2).

Julkisuudessa on esitetty arvioita ETA -sopimuksen pysyvyyden suhteen, varsinkin tilanteessa, jossa suurin osa nykyisistä EU -jäsenkandidaattimaista liittyy EU:n jäseneksi. Lisäksi EU -jäsenyyden välillisenä taloudellisenä vaikutuksena voidaan esittää sen antamaa mahdollisuutta osallistua EU:n päätöksentekoon, toisin kuin ETA -sopimuksen yhteydessä. Joka tapauksessa Suomen integraatoratkaisujen kaikkia taloudellisia vaikutuksia ei voida tarkoin ennalta arvioida. Kvantitatiiviset arviot voivat olla parhaassakin tapauksessa vain suuntaa-antavia ja niiden suuruusluokka riippuu pitkälti tehdyistä lähtökohtaolettamuksista ja myöskin käytetyn ekonometrisen mallin ominaisuuksista.

Huolimatta EMU:n kvantitatiivisten impulssien arviointiongelmista olisi mielestämme jatkossa tärkeää selvittää, millaisia vaikutuksia Suomelle yhteisvaluutta-alueeseen sitoutumisesta olisi lopulta saavutettavissa. Saattaahan olla, että esimerkiksi transaktiokustannussäästöt rahoitusmarkkinoilla ja matalan inflaation aikaansaaminen yhtenäisvaluutan ja yhteisen keskuspankin avulla, tuo niin merkittävän kasvusysäyksen EMU -talouksiin, että ne voivat menestyksekkäästi torjua ulkoisten shokkien aiheuttamia haittavaikutuksia, vaikka kansallisen talouspolitiikan liikkumavara onkin kaventunut. Tässä tutkimuksessa EMU:n välitön vaikutus pelkistettiin hyvin karkeasti pelkäksi markkinakorkoimpulssiksi.

Taulukko 3 *KESSU -mallilla tehtyjen suomalaisten integraatiotutkimusten keskeiset vaikutusarviot (tasoero ETA -(minimi)skenaarioon).*

Muuttuja/Tutkimus	VATT (1992)	KARHU et al.(1994)*
Reaalinen BKT, %		7.7
Kuluttajahinnat, %		-19.3
Työllisyys, 1000 hl		103
Investoinnit, %		7.8
Julkisen talouden rahoitusylijäämä, mrdmk		12
		5.8
		-10.8
		41
		5.9
		-4

* Tässä verrattiin EMU -maksimiskenaariota ETA -minimiskenaarioon joustavien nimellispalkkojen olettamuksella.

Lähde: Karhu et al. (1994, 100)

Kirjallisuus

- Alho, K., Kotilainen, M. ja Widgren, M. (1992): Suomi Euroopan yhteisössä, *ETLA sarja B No 81*, Helsinki.
- Alho, K. ja Widgren, M. (1993): Tanskan EY -kokemukset Suomen kannalta, *ETLA sarja B No 85*, Helsinki.
- Alho, K. ja Widgren, M. (1994): Suomen EU -valinta, *ETLA sarja B No 94*, Helsinki.
- Barrell, R. ja Whitley, J. (eds) (1992): *Macroeconomic Policy and Coordination in Europe, The Erm and Monetary Union*, Sage Publications, London.
- Emerson, M., Aujeaun, M., Catinat, M., Goybet, P. and Jacquemin, A. (1988): *The Economics of 1992, The E.C. Commission's Assessment of the Economic Effects of Completing the Internal Market*, Oxford University Press, New York.
- Haaparanta, P. (1992): Laitos, joka osasi sanoa EY, *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 88. vsk, No 1.
- Hetemäki, M. ja Kaski, E-L. (1992): *KESSU IV An Econometric Model of the Finnish Economy*, Economics Department, Ministry of Finance, Helsinki.

- Kajaste, I. (1992): The Impact of "1992" on Finnish Manufacturing Industry, teoksessa *European Economic Integration, Effect of "1992" on the Manufacturing Industries of the EFTA countries*, *EFTA Occasional Paper No 38*.
- Karhu, V., Karppinen, A. ja Tiainen, T. (1992): Suomen teollisuuden kansainvälistyminen ja eurokunto; toimialoittainen tarkastelu, EY -integraatio ja Suomen talous -tutkimusprojektiin yhteenvetoraportti, *Jyväskylän yliopisto, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, julkaisuja No 119*, Jyväskylä.
- Karhu, V., Karppinen, A. ja Saikkonen, J. (1994): EU vai ETA? Tutkimus Suomen EU -jäsenyyden ja ETA -sopimuksen taloudellisista vaikutuksista, *Jyväskylän yliopisto, taloustieteen laitos, julkaisuja No 94*,...
- Lahti, A. (1990): Euroopan integraation kokonaistaloudelliset vaikutukset Suomen kansantalouteen: mallisimulointi, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja No 4*.
- Lucas, R.E. (1980): Methods and Problems of Business Cycles Theory, *Journal of Money, Credit and Banking* 12, 696-715.
- Tanskanen, A. (1991): Mistä aksiooma Suomen EY -politiikalle, *Jyväskylän yliopiston tiedotuslehti No 13*.
- VATT (1992): Suomi Euroopan yhteisön jäseneksi? Taloudelliset vaikutukset, *VATT -julkaisuja 5*, Helsinki.